

JAMIYAT SOTSIAL STRUKTURASIGA DOIR TALQINLAR

Navoiy davlat universiteti “Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi” yo‘nalishi 2 – kurs talabasi

Izbosarova Bannura Husenovna

Annotatsiya: *Ushbu maqolada jamiyatning sotsial strukturasi to‘g‘risida Aristotel, Platon, Abu Nasr Forobiyning fikrlarini ilmiy tahlil qilish asosida ochib berilgan hamda jamiyat institutlar va birliklarning o‘zaro munosabatlarini ilmiy jihatdan tahlil qilingan.*

Abstract: *This article presents the social structure of society based on a scientific analysis of the ideas of Aristotle, Plato, and Abu Nasr al-Farabi, and scientifically analyzes the relationships between institutions and units in society.*

Аннотация: *В данной статье на основе научного анализа мыслей Аристотеля, Платона, Абу Насра Фараби раскрывается социальная структура общества, а также научно анализируются социальные отношения институтов и единиц.*

Kirish

Jamiyatning sotsial strukturasi dastlab qadimgi yunon mutafakkirlari Platon (er.av.427-347 yy.) va Aristotel (er.av. 384-322 yy.) tomonidan tadqiq etilgan. Ular jamiyat va davlatni aynanlashtirgan bo‘lsalarda, jamiyat a‘zosi sifatida faqat erkin tug‘ilgan va fuqarolik yoshiga yetgan kishilarni e’tirof etgan. Ularning jamiyatga doir qarashlari asosini sotsial struktura va sotsial adolat konsepsiyalari tashkil etgan.

Platonning fikricha, jamiyat qonunlar asosida boshqarishning afzal tomonlari haqida fikr yuritib, bunday boshqariladigan davlatni faqat xudolar tomonidan in’om etilishini ta’kidlaydi. U bu haqida shunday yozadi: “Men qonun kuchiga ega bo‘lmagan, kimningdir hokimiyati ostida bo‘lgan davlatning halokatini ko‘raman. Qayerdakim, qonun hukmdorlar ustidan hukmron, hukmdorlar qonunning qurolari

bo'lishsa, bunday davlatning istiqboli porloq, xalqini faravon ko'raman. Alhol, bunday davlat faqatgina xudolar tomonidan in'om etilishi mumkin"¹.

Platon insonlarning bexovotir yashashlari va jamiyatning barqaror taraqqiyoti tomonlar tengligi asosiga qurilishi g'oyasini ilgari surgan. Ozodlik faqat tomonlarning manfaatlari muvozanati sharoitidagina amalga oshishi mumkin. Lekin u insoniyatning ideali sifatida davom etgan, shuning uchun ham boshqa mutafakkirlar tomonidan ham ilgari surilgan va unga erishish ustida bosh qotirib kelingan.

Yunon mutafakkiri Aristotelning fikricha, davlat tabiiy taraqqiyotning natijasidir. Bu ma'noda u oila, jamoa singari dastlabki tuzilmalarga o'xshaydi. Lekin davlat barcha tuzilmalarni o'z ichiga oluvchi oliy shakldagi tuzilmadir. Aristotel xususiy mulk, oila va individual huquq manfaatlaridan kelib chiqib, Aflotunning ideal davlat to'g'risidagi har ikki loyihasini ham tanqid qiladi. Uning ta'kidlashicha, mulk, xotinlar va bolalarning Aflotun taklif etganidek umumiyliги davlatning barham topishiga olib keladi.

Arastuning eng yaxshi davlat tuzish loyihasiga ko'ra, ideal davlatning aholisi yetarli miqdorda bo'lmog'i kerak. Yaxshi davlatning hududi dengiz va materikda qulay joylashgan bo'lishi shart. Bunday davlatda hunarmandlar, dengizchilar va savdogarlar fuqarolik huquqiga ega bo'lmaydilar. Yer ikki qismga bo'lingan, bir qism yer davlatning umumiy tasarrufida bo'ladi, ikkinchi qism yer fuqarolarning xususiy mulki hisoblanadi².

Aristotel haqiqatni quyidagicha ta'kidlagan: "Haqiqatni izlash ham oson, ham mushkul, chunki hech kim unga to'liq erisha olmaydi. Shuning barobarida, hech kim uni umuman payqamasiligi ham mumkin emas. Ammo har bir odam tabiatni anglashimiz uchun ozgina bo'lsa-da o'z hissasini qo'shadi, ushbu hissalar yig'indisi natijasida ulug'uvor manzara paydo bo'ladi³.

Antik yunon falsafasini yanada rivojlanishiga katta hissa qo'shgan, Sharq uyg'onish davrining mutafakkiri Abu Nasr Forobiy insoniy jamiyatni puxta

¹ S. Otamurodov. Globallashuv va milliy -ma'naviy xavfsizlik. T.: "O'zbekiston", 2016.- 216 bet.

² F.Muhiddinova. Siyosiy va huquqiy ta'limotlar tarixi. O'quv qo'llanma. T. TDYUI, 2007.- 47-bet.

³ S. Otamurodov. Globallashuv va milliy -ma'naviy xavfsizlik. T.: "O'zbekiston", 2016.- 217 bet.C.

o'rgangan olimlar jumlasiga kiradi. Forobiy "Fozil shahar odamlari qarashlari" asarida jamiyat ("inson jamoasi")ning kelib chiqish sabablarini ilmiy jihatdan asoslab beradi: "Har bir inson o'z tabiati bilan shunday tuzilganki, u yashash va oliy darajadagi yetuklikka erishmoq uchun ko'p narsalarga muhtoj bo'ladi, uning bir o'zi bunday narsalarni qo'lga kiritmaydi, ularga ega bo'lish kishilik jamoasiga ehtiyoj tug'iladi... Shu sababli yashash uchun zarur bo'lgan, kishilarni bir-biriga yetkazib beruvchi va o'zaro yordamlashuvchi ko'p kishilarning birlashuvi orqaligina odam o'z tabiati bo'yicha intilgan yetuklikka erishuvi mumkin. Bunday jamoa a'zolarining faoliyati bir butun holda ularning har biriga yashash va yetuklikka erishmoq uchun zarur bo'lgan narsalarni yetkazib beradi. Shuning uchun inson ko'paydi va yerning aholi yashaydigan qismiga o'rnashdilar, natijada inson jamoasi vujudga keldi"⁴. Mutafakkir nazdidagi inson jamoasi – bu kishilik jamiyati hisoblanadi.

Forobiy jamiyatning ijtimoiy tuzilmasi (sotsial strukturasi) sifatida jamiyatdagi turli ijtimoiy tabaqalarni chuqur tahlil etadi. Abu Nasr Forobiyning fikricha, mukammal jamiyatda har bir tabaqa, yaxlit ijtimoiy organizmning ajralmas qismi sifatida, o'zining muayyan funksiyalariga ega bo'lib, go'yoki shu vazifalarni bajarish uchun ixtisoslashganlar.

Forobiy orzu qilgan ideal davlatda ijtimoiy tabaqalar o'rtasidagi farqlanishlar saqlanadi. Platonning ideal davlat tuzumi haqidagi ta'limotida ko'rsatilgani kabi, har bir tabaqaning vazifalari va majburiyatlari aniq belgilangan bo'ladi, tabaqalar o'zlarining maqomlari bo'yicha o'zlariga tegishli bo'lgan faoliyat bilan shug'ullanadi. Bir tabaqaga mansub bo'lgan odam boshqatabaqa vakillari uchun tegishli bo'lganishlarni bajarish huquqiga ega emaslar (masalan, boshqaruvchilar tabaqasiga mansub kishilar dehqonchilik yoki savdo ishlari bilan shug'ullanmaydi). Fozil shahar-davlatda har bir tabaqaning jamiyatda o'rni va maqomi mazkur tabaqa bajarishi lozim bo'lgan vazifalarning qanday bo'lishi bilan belgilanadi. Tabaqa martabasining baland yoki past bo'lishi uning hukmdorga yaqin yoki uzoq bo'lishiga bog'liqdir. Hukmdorga yaqin yoki undan uzoq bo'lishning belgisi har bir tabaqa

⁴ A. O'tamurodov. Fuqarolik jamiyati fanidan o'quv - uslubiy majmua. Toshkent, 2017.- 47-bet.

vakillarining aqliy (intellektual) va ma'naviy kamolot darajalarining yuksakligiga bog'liqdir. Aqliy va ma'naviy kamolot darajalari yuksak bo'lgan tabaqa vakillari, ya'ni hukmdorga yaqin odamlar yuqori lavozimlarni egallab, hurmatga sazovor bo'lgan ishlarni bajaradi, ularning qo'l ostida ishlovchilar esa pastroq lavozimlardagi ishlarni bajaradi.

Ko'rinib turibdiki, Forobiyning ideal davlat tuzumiga asoslangan jamiyatda (fozil shahar-davlatlarda) kishilarning ijtimoiy tabaqalarga bo'linishi va ularning imtiyozlari saqlanadi. Mutafakkir biron-bir tabaqaga mansub odamlarning vazifalari va majburiyatlari o'rtasida tafovutlarning saqlanishi, har bir odamning o'z kasbini yaxshi bilishi va o'z vazifalarini bajarishi jamiyatning sobitligi hamda adolatning yuzaga chiqishi uchun zarur bo'lgan omildir, deb qaraydi: har bir odamning o'z kasbiga tegishli vazifalarini to'g'ri bajarishi - jamiyatda adolatning saqlanishi va uni barqarorligini ta'minlash asosidir.

Fozillar jamiyatining adolatli bo'lishi va tabaqalar o'rtasida tavofutlarning saqlanishida *adolat huquqiy kategoriya* vazifasini bajaradi. Ana shu jihatlardan yondashganda, Forobiyning adolatg'oyasiga nisbatan ishlatgan ta'rifi Platon talqinlariga yaqindir. Lekin Forobiy qarashlaridagi adolat g'oyasi kishilar o'rtasida axloqiy, ijtimoiy va iqtisodiy munosabatlarni, moddiy boyliklarni taqsimlash va o'zaro almashuv munosabatlarini ham o'ziga qamrab oladi. Mana shu yerda Forobiyning qarashlari Platon talqinlaridan farqlanadi. Forobiy o'zidan oldingi barcha o'tmishdoshlaridan farq qilib, adolat haqidagi quyidagi ta'rifini keltiradi: "Adolat - avvalambor butun shahar ahli tomonidan yaratilgan ne'matlarni (to'g'ri) taqsimlash hamda kishilar o'rtasida bu ne'matlarni taqsimlash qoidalarini saqlash demakdir. Bunday ne'matlar qatoriga (kishilarning) farovonligi, boylik (mol-mulk), turli unvonlar va jamiyatda tutgan o'rni hamda odamlarning moddiy-iqtisodiy va ma'naviy hayotiga oid boshqa ko'pgina ne'matlar (narsalar) kiradi. Jamoa a'zolarining har biri o'zining xizmatiga yarasha bu ne'matlardan tegishli hissasiga egadir. Agar ne'matlar bir odamga nisbatan kamroq taqsim etilsa, bu holda u odamga

nisbatan adolatsizlik bo‘ladi. Aksincha, o‘sha odamga ne‘matlar ko‘proq taqsim etilsa, unda boshqa fuqarolarga nisbatan adolatsizlik sodir qilingan bo‘ladi”⁵.

Xulosa qilib aytganda, adolat kishilar va turli tabaqalar o‘rtasida o‘zaro iqtisodiy-ijtimoiy munosabatlarda to‘g‘ri taqsimlashning belgisi vazifasini bajaruvchi kategoriyadir. Adolatsizlikning sodir bo‘lishi, - deb yozadi Forobiy, - shunda ifodalanadiki, ne‘matlarning tegishli hissi berilmay qoladi. Mutafakkirning fikricha, sotsial strukturalarning yashash mezonlari – bu sotsial tabaqalar o‘rtasida, shuningdek davlat bilan tabaqalar o‘rtasidagi munosabatlarda adolat prinsipiga qilishdir.

Forobiy kishilarning diniy mazhabiga emas, balki ularning turli belgilari - tabiiy xususiyatlariga, qobiliyatlariga, aqliy iqtidorlariga hamda ilmlarni o‘rganish va hayotiy tajriba to‘plash jarayonida orttirgan bilim va ko‘nikmalariga qarab ijtimoiy guruhlarga bo‘ladi. Uning talqinicha, shahar - bu muayyan bir davlat uyushmasi, jamiyat (jamoat) esa - shu davlatga tobe bo‘lgan odamlarning tabaqalardan iborat birlashmasidir. Albatta, bu kabi qarashlar Platon va Aristoteltomonidan ilgari surilgan jamiyatning sotsial strukturalariga doir ta’limotini va bu strukturalarni tabaqalashish qonuniyatlarini yanada rivojlantirdi.

Muayyan jamiyatning tarixiy rivojlanishini tahlil etish natijasida olingan tizimlar nazariyasi va sotsiologik tasniflardan kelib chiqib jamiyatning asosiy universal tasnifini quyidagicha ifodalash mumkin: a) bir butunlik, yaxlitlik; b) o‘zgarishlarga boy va rivojlanishga moyillik (dinamizm); v) tizimlilik. Mazkur universal tasnifdan kelib chiqib jamiyatni quyidagicha ta’riflash mumkin: Jamiyat (society) – bu yaxlit tuzilma bo‘lib, uning doirasida odamlarning birgalikda yashashi amalga oshadi; jamiyat o‘zining unsurlaridan iborat bo‘lish xususiyatiga ega bo‘lgan, shuningdek o‘zini mavjudlik makoni va zamon chegaralariga ega bo‘lgan o‘ziga xos organizm yoki tizimdir. Shu tariqa, jamiyat muayyan va aniq hududda joylashgan bo‘ladi va o‘z mavjudligining aniq muvaqqat doirasiga egadir. Ba’zi jamiyatshunos olimlarning fikricha, “jamiyat” va “mamlakat” tushunchalari o‘rtasida o‘xshashlik

⁵ A. O‘tamurodov, M. Qirg‘izboyev, A. Jalilov, T. Alimardonov, F. Ravshanov, F. Juraqulov, I. Ergashyev, D. Bozorov, A. Xolmaxmatov, U. Ildirov, M. Qurbonov, M. Xasanova, A. Muminov. Fuqarolik jamiyati darslik loyihasi. Toshkent, 2016. - 45 bet.

mavjud. Jamiyat odamlardan iborat tuzilma sifatida tavsiflanib, u: sotsial aloqalarning birlashuvi ro'y beradigan hudud; muayyan bir hudud doirasida yuzaga kelgan sotsial aloqalar, munosabatlar, birliklarning turli tumanligiga ega; avtonomlik (mustaqil yashash) qobiliyatiga ega; integratsiyalashuvga moyil (barcha individlarni o'zaro qo'shiluvchanligi, ijtimoiy tartibot natijasidagi birlashuv).

“Jamiyat” deganda barcha insoniy munosabatlar (aloqalar) yig'indisi tushuniladi. Yana bir manbada “jamiyat” tushunchasi ma'lum bir hududni egallagan, oz yoki ko'p darajada o'zining boshqalardan farqlanuvchi madaniyati va institutlariga ega bo'lgan odamlarning o'zini o'zi abadiylashgan yig'indisi, deyiladi.⁶

Jamiyat institutlar va birliklarning o'zaro munosabatlarini qo'llab-quvvatlaydigan, yangi sotsial tuzilmalarni integratsiyalaydigan, o'z mantig'idan kelib chiqib aholining asosiy qismini o'ziga bo'ysundiradigan, mazkur hududda yashovchi odamlar o'z xatti-harakatlaridagi turli tuman sotsial o'zaro ta'sirlar va aloqalarni yagona negizga uyushtirishga undovchi va o'zini o'zi muvofiqlashtirish mexanizmlariga egadir. Jamiyat – odamlar, birliklar va tuzilmalar o'zaro ta'sirlari va aloqalarining tarixan rivojolanuvchan, ularning birgalikda yashash jarayonida o'zgarib boradigan va tarkib topadigan yaxlit tizimdir.⁷

Jamiyatni o'ziga xos belgilari sifatida quyidagilarni keltirish mumkin: 1) sotsiallik; 2) jamiyat a'zolari (insonlar) o'rtasida o'zaro ta'sir va bog'lanishlarning mavjudligi; 3) ma'lum bir hududga ega bo'lish (sotsial makon); 4) sotsial zamonning (vaqtning) mavjudligi; 5) o'zini o'zi boshqarishi va muvofiqlashtirishi, o'zini o'zi namoyon qilishi, sotsial jarayonlarni o'z-o'zidan anglashi; 6) sotsial institutlarning mavjudligi; 7) odamlarning ongi, irodasi va faoliyatini har qanday o'zgarishlarga ta'sir etib turishi; 8) sotsial strukturaning mavjudligi.

Jamiyat yaxlit tizim sifatida turli tuman unsurlardan (faoliyat turlari, ijtimoiy munosabatlar, ijtimoiy guruhlar, birliklar, institutlar va uyushmalar) iborat.

⁶A. O'tamurodov, M. Qirg'izboyev, A. Jalilov, T. Alimardonov, F. Ravshanov, F. Juraqulov, I. Ergashyev, D. Bozorov, A. Xolmaxmatov, U. Ildirov, M. Qurbonov, M. Xasanova, A. Muminov. Fuqarolik jamiyati darslik loyihasi. Toshkent, 2016. - 46 bet.

⁷A. O'tamurodov, M. Qirg'izboyev, A. Jalilov, T. Alimardonov, F. Ravshanov, F. Juraqulov, I. Ergashyev, D. Bozorov, A. Xolmaxmatov, U. Ildirov, M. Qurbonov, M. Xasanova, A. Muminov. Fuqarolik jamiyati darslik loyihasi. Toshkent, 2016. - 47 bet.

Ularning barchasi bir-birlariga mustahkam bog‘langan bo‘lib, ularning jamlanmasi bir butunlikni (yaxlit jamiyatni) tashkil etadi. “Struktura” (tuzilma) tushunchasi (lotincha “structura” – tuzilish, tuzilma, joylashish tartibi, tartib) umumiy ma’noda bir butunning u yoki bu darajadagi barqaror unsurlari yoki ular o‘rtasidagi o‘zaro aloqalarni anglatadi⁸.

Biz xorijiy adabiyotlardan foydalanishda qiyinchilik tug‘ilmasligi uchun “tuzilma” tushunchasini xalqaro miqyosda qabul qilingan shakli – “struktura” atamasi ishlatamiz. Struktura jamiyatning tarkibiy qismlarini turli tartibsizliklar aralashmasidan iborat holda yashashiga yo‘l qo‘ymaydigan, ularni muvofiqlashuviga shart-sharoitlar yaratib beradigan o‘ziga mexanizm vazifasini ham bajaradi.

Struktura– ob’ektning bir butunligini va uning o‘ziga o‘zi aynanligini, ya’ni turli ichki va tashqi o‘zgarishlarda o‘zining asosiy xususiyatlarini saqlay olishini ta’minlovchi barqaror aloqalar yig‘indisidir. Struktura aksariyat holatlarda “nimanidir tarkibiy qismlarini o‘zaro joylashishi va o‘zaro aloqalari” yoki “ma’lum bir tuzilish va tuzilmaga ega bo‘lgan narsa” ma’nolarida ishlatiladi.

Struktura - birinchidan, bu unsurlarni ma’lum bir model sifatida namoyon qilish, masalan, qandaydir institutlashtirilgan sotsial tasniflashni (rollar, tashkilotlar va boshq.) “tuzilgan struktura” yoki “bandlik strukturasi” sifatida tartibga solish; ikkinchidan, ustki struktura asosida yotuvchi (ayniqsa qiyosiy grammatikada) qoida, tartibdir (“chuqur struktura” - Levi-Stross ta’biricha). Ingliz sotsiolog olimi Giddens uchun “struktura” tushunchasi sotsial tizimlarni qaytarilishi va takrorlanishida saqlanadigan “qoidalar va imkoniyatlar”ga taalluklidir.⁹

Giddens jamiyatning sotsial strukturasi tushunchasini o‘ziga xos xususiyatlarini ochib berish barobarida, uni funksionalizm tarafdorlari talqinidagi noaniqliklar va yengil-elpi ta’riflashlarni keskin tanqid qilib quyidagi fikrlarni ilgari surdi: Strukturatsiya nazariyasini o‘zagini tashkil etgan muhim tushunchalarni ko‘rib

⁸<https://www.google.com/search?q=%E2%80%9C%D0%A1%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%E2%80%9D&oq=%E2%80%9C%D0%A1%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%E2%80%9D&aqs=chrome..69i57j0i512l9.1574j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8>

⁹A. O‘tamurodov, M. Qirg‘izboyev, A. Jalilov, T. Alimardonov, F. Ravshanov, F. Juraqulov, I. Ergashyev, D. Bozorov, A. Xolmatov, U. Ildirov, M. Qurbanov, M. Xasanova, A. Muminov. Fuqarolik jamiyati darslik loyihasi. Toshkent, 2016. – 47 bet.

chiqamiz: “struktura”, “tizim” va “strukturaning dualligi (ikki taraflamaligi)”. Hech shubhasiz aytish mumkinki, ularning ichida birinchisi – struktura (yoki “sotsial struktura”) – funksionalizm oqimi tarafdorlari ichida juda ham ommaviylashib ketdi va ular o‘z nomidan kelib chiqib ham “strukturalizm” an‘analari oldida o‘z burchini bajarishga urindi. Lekin, barcha nazariyalar ham bu tushunchaga sotsial-ilmiy nazariyalarning talablari darajasida ta’rif bera olmadi. Funksionalizm tarafdorlari va ularning tanqidchilari o‘zlarining asosiy diqqat-e’tiborini faqat “funksiya” tushunchasiga qaratib, “struktura”ga oid tasavvurlarga muhim e’tibor bermadi; shu tariqa, bu tushunchaning ahamiyati eski holidan nariga o‘tmadi.

Shu bilan birga, biz funksionalizm tarafdorlari “struktura” deganda nimani tushunishini yaxshi bilamiz. Lekin, darhaqiqat, jamiyatshunos-tahlilchilar bu tushunchani sotsial munosabatlar va hodisalarni o‘ziga xos “modellashtirish” deb tushunadi. Ko‘pincha struktura tushunchasi skelet yoki organizm tuzilishi, yoki bino sinchi (qobirg‘asi) kabi ko‘zga ilinmas tasavvurlar shaklida talqin etildi. Bu yondashuv va unga tegishli tushuncha sub’ekt va sotsial ob’ektning ikki taraflamaligi (dualligi) bilan mustahkam ravishda o‘zaro bog‘liqlikda talqin etildi: bunda “struktura” insoniy faoliyatga nisbatan qandaydir “tashqi” holatni ifodalab, mustaqil sub’ektning erkin tashabbuslarini chegaralashni keltirib chiqaruvchi manba ma’nosini bera boshladi. Strukturalizm doirasida paydo bo‘lgan strukturaga doir tasavvurlar bizga qiziqarli bo‘lib tuyuladi. Bunda, struktura haqida so‘zlaganda, biz u yoki bu sotsial munosabatlar va hodisalarning modellarini emas, balki mavjudlik va mavjud emaslikning (yo‘qlikning) o‘zaro kesishgan nuqtasini nazarda tutamiz; shu tarzda, yuzaki namoyon bo‘lishdan kelib chiqqan holda uning poydevori - asos solinadigan prinsiplari chiqarib tashlanadi.

Giddens “sotsial struktura” va “tizim” tushunchalaridagi farqlanish va bir-birini to‘ldirish xususiyatlarini ochib beradi, shuningdek ularga doir izlanishlarni yanada chuqurlashtirishning istiqboldagi vazifalariga to‘xtaladi: “Dastlabki qarashda strukturaga doir yuqorida keltirilgan tasavvurlar umumiylikka hech qanday dahli yo‘qdek ko‘rinadi. Lekin, aslida ularning har biri sotsial munosabatlarni strukturalashning muhim jihatlariga tegishlidir. Bu jihatlar strukturalashtirish

(strukturatsiya) nazariyasida “struktura” va “tizim” tushunchalariga differensiyaviy (bir butunni bo‘laklarga va farqlanuvchi jihatlariga qarab o‘rganish) yondashuv vositasida anglab yetiladi. Sotsial munosabatlarni tahlil qilar ekanmiz, biz mummmmoning, bir tomondan, sintagmatik jihatlar – sotsial munosabatlarni vaziyatli amaliyotini takror yaratishni o‘z ichiga olgan holda makonda va zamonda modellashtirish, ikkinchi tomondan, shu kabi takror yaratish jarayonida muttasil ravishda ishtirok etuvchi “strukturalashning usullari”ni ma’lum sharoitlarda tartibga solishni nazarda tutishga qaratilgan paradigmaviy o‘lchash”ni e’tiborga olishimiz zarur bo‘ladi.

“Ijtimoiy” tushunchasi lotincha (socialis) “sotsial” ma’nosini bildirib, u odamlarning jamiyatdagi o‘zaro munosabatlari va hayot kechirish tarzi tufayli bir-birlariga bog‘liq ekanligini anglatadi. Jamiyat keng ma’noda – bu umumiy manfaatlar, qadriyatlar va maqsadlarga ega bo‘lgan odamlarning birlashish shaklidir. Insoniy jamiyat insonlararo munosabatlar (sotsial munosabatlar) modeli (jamiyat sub’ektlari o‘zaro munosabatlari yig‘indisi) sifatida tavsiflanadi.

Bu tushunchalar o‘zaro birlashtirilganida, “jamiyatning sotsial strukturasi” ma’nosini beradi. Bu tushuncha jamiyatning (birlikning, guruhlarining) ichki tuzilishini ifodalaydi; bu - tartibga solingan sotsial birliklar, sotsial institutlar va ularning o‘zaro aloqalari yig‘indisi demakdir. Sotsial struktura tor ma’noda funksional jihatlardan o‘zaro bog‘langan sotsial maqomlar va rollarning yig‘indisidir. Sotsial struktura jamiyatning yaxlitligi va barqarorligini ta’minlab turadi. Sotsial strukturani tahlil etishda odatda quyidagi sotsial hodisalar ko‘rib chiqiladi: sotsial maqom, sotsial rol, sotsial differentsiatsiya, sotsial stratifikatsiya, sotsial notenglik, sotsial mobillik, sotsial marginallik, sotsial institutlar va boshqalar.

Xulosa

Umuman, jamiyatning sotsial strukturasi barcha jamiyatlar uchun xos bo‘lib, ularning shakllari, funksiyalari, ta’siri natijalari turli jamiyatlarda fuqarolarning milliy qadriyatlari, tarixiy rivojlanish tajribasi, siyosiy va huquqiy madaniyatga bog‘lik holda turlicha bo‘lishi mumkin.

FOYDALANILGAN MANBALAR

1. S. Otamurodov. Globallashuv va milliy -ma'naviy xavfsizlik. T.: "O'zbekiston", 2016.- 216 bet.
2. F.Muhiddinova. Siyosiy va huquqiy ta'limotlar tarixi. O'quv qo'llanma. T. TDYUI, 2007.- 47-bet.
3. S. Otamurodov. Globallashuv va milliy -ma'naviy xavfsizlik. T.: "O'zbekiston", 2016.- 217 bet.C.
4. A. O'tamurodov. Fuqarolik jamiyati fanidan o'quv - uslubiy majmua. Тошкент, 2017.- 47-bet.
5. A. O'tamurodov, M. Qirg'izboyev, A. Jalilov, T. Alimardonov, F. Ravshanov, F. Juraqulov, I. Ergashyev, D. Bozorov, A. Xolmaxmatov, U. Ildirov, M. Qurbonov, M. Xasanova, A. Muminov. Fuqarolik jamiyati darslik loyihasi. Toshkent, 2016. - 45 bet.
6. <https://www.google.com/search?q=%E2%80%9C%D0%A1%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%E2%80%9D&oq=%E2%80%9C%D0%A1%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%E2%80%9D&aqs=chrome..69i57j0i512l9.1574j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8>